

VELI-MATTI RAUTIO

Puhutaan kuin aikuiset

Yanis Varoufakis: *Die Ganze Geschichte. Meine Auseinandersetzung mit Europas Establishment.* Verlag Antje Kunstmann. München 2017.

Ylimpänä kreikkalaisneuvottelijana on ollut valtionvarainministeri Gianis Varoufakis. Hän on silminnähten nauttinut maailmanlaajuisesta huomiosta, jonka neuvotteluprosessi on hänelle antanut.

Onneksi Kreikan hallitus heräsi ja siirsi Varoufakisin syrjemmälle.

Varoufakis-show ja sen kohtalo kertovat parista tärkeästä asiasta. Kreikan hallitus on hajanainen ja hieman amatööriomainen. Siinä persoonalla on suuri rooli. Asiat jäävät jumiin, jos niitä hoitaa väärä henkilö.” (HS. 30.4.2015)

Aika kulkee nopeasti eteenpäin ja yhtä nopeasti vaihtuvat julkisuudessa keskusteluteemat. Kuka muistaa enää kevään ja kesän 2015 Kreikka-neuvotteluita, jossa Kreikan vastavalittu vasemmistolainen Syriza-hallitus ja sen valtionvarainministeri Gianis Varoufakis neuvottelivat niin sanotun troikan eli Euroopan unionin (EU), Euroopan keskuspankin (EKP) ja Maailman valuuttarahaston (IMF) kanssa Kreikan toisen tukiohjelman ehdoista. Neuvottelut ja niiden lopputulos on nyt lähes unohdettu. Mielenkiinnon lopahtamista voidaan pitää valitettavana. Tässä esiteltävä Gianis Varoufakis, alun perin vuonna 2017 saksaksi ilmes-

tynyt, Varoufakisin *The Adults in the Room: My Battle with European Deep Establishment*, tarjoisi erinomaisen mahdollisuuden analysoida jälkikäteen vuoden 2015 Kreikka-neuvottelujen kulkua.

Syriza-hallituksen valtionvarainministeriksi pyydetty Varoufakis oli Kreikassa ja maailmalla tunnettu taloustieteilijä, joka oli herättänyt huomiota suomeksikin käännetyllä teoksellaan *The Global Minotaur, Maailmantalouden Minotauros*, jossa hän käsitteli finassi- ja eurokriisin taustasyytä eli yli- ja alijäämätalouksien syntyä maailmantaloudessa. ”Amatööriksi” häntä ei siis voi ainaakaan talouden tietämyksen suhteen väittää. Kevään 2015 aikana mediassa nostettiin esiin myös hänen menneisyytensä peliteoreetikkona ja valittiin kannuja siitä, oliko tämä mieltyminen synnä epäonnistuneihin neuvotteluihin. Saman syytöksen on esittänyt myös Olli Rehn hiljattain kirjassaan *Kuilun partaalta*. Rehnin mukaan Varoufakisin ”peliteoreettinen laboratoriotekniikka” maksoi Kreikalla ja euroalueelle noin 86 miljardia euroa.

Yli 600 sivuinen kirja jakautuu kolmeen osaan: Ensimmäisessä osassa Varoufakis kertoo eurokriisin ja Kreikan ensimmäisen ja toisen apuohjelman syntymisestä vuosina 2010 ja 2012 sekä liittymisestä Syriza-puoleen kannattajaksi ja neuvotteluistaan puolueen puheenjohtajan Aleksis Tsiprasin kanssa vuonna 2014. Neuvottelujen keskeisenä teemana olivat ehdot, joilla Varoufakis suostuu ottamaan vastaan valtiovarainministe-

rin salkun, jos Syriza-voittaa vaalit tammikuussa 2015. Kirjan toisessa ja kolmannessa osassa käydään läpi helmi- kesäkuun väliset tapahtumat, jotka johtivat lainaneuvotteluihin katkeamiseen, Kreikan kansanäänestykseen niiden ehdoista ja Varoufakisin eroon valtionvarainministerin tehtävistä.

Kuka oikein jarrutti neuvotteluita?

Kreikan uudeksi valtionvarainministeriksi 27.1.2015 valitun Varoufakisin tehtävänä oli jatkaa edelliseltä hallitukselta kesken jääneitä neuvotteluita Kreikan toisen apupaketin loppuun saattamiseksi. Jo ennen neuvottelujen alkua oli selvää, että niistä tulisi vaikeat. Syriza-puolueen kannatus oli kasvanut vuoden 2012 parlamenttivaaleista lähtien pääasiassa siksi, että puolue vastusti talouskuripolitiikkaa ja Varoufakis oli tullut tunnetuksi sen äänekkäänä vastustajana. Kesän katastrofin jälkeen Varoufakista ja Syriza-puoluetta syytettiin mediassa neuvotteluiden epäonnistumisesta, populismista ja katteettomien vaalilupausten antamisesta.

Tämän käsityksen Varoufakis pyrkii kirjassaan osoittamaan vääräksi. Hänen mukaansa neuvottelut eivät kariutuneet Kreikan hallituksen asenteeseen tai hänen käyttäytymiseensä, vaan troikan ja erityisesti euroryhmän haluttomuuteen käydä todellisia neuvotteluita.

Varoufakisin mukaan troikka ja euroryhmä eivät olleet valmiita hyväksymään Kreikan tammikuun parlamenttivaalien lopputulosta. Vaikka vaalien lopputulosta ei koskaan suoraan kyseenalaistettu, troikka ja euroryhmä eivät hyväksyneet sitä, että vaalituloksella olisi ollut mitään merkitystä neuvottelujen jatkoon kannalta. Kreikan hallituksen ja Varoufakisin lähtökohta taas oli se, että vaalin tulos sitoi uutta hallitusta ja tästä syystä sen tuli vaalilupaustensa mukaisesti vastustaa talouskuripolitiikkaa ja pyrkiä toisen tukipaketin talouskurisopimuksen eli Memorandumin ehtojen lieventämiseen. Tilanne oli periaatteessa sama kuin Euroopan unionin ja Ison-Britannian Brexit-neuvotteluissa vuosina 2018–2020. Euroopan unioni ei halunnut hyväksyä Britannian kansanäänestyksen tulosta ja

otti neuvotteluiden lähtökohdaksi sopimuksen aikaansaamisen, joka toteutuessaan olisi mitätöinyt kansanäänestyksen tuloksen: erosta huolimatta neljän vapauden periaate olisi jäänyt Isonsa-Britanniassa voimaan.

Toiseksi Varoufakisin mukaan troikka ja euroryhmä eivät olleet valmiita hyväksymään Kreikan hallituksen vaatimusta Kreikan lainojen uudelleen järjestelystä. Hallituksen ja Varoufakisn näkemyksen mukaan Kreikan odotettavissa oleva talouskasvu ei riittäisi valtion talouden tasapainottamiseen ja valtiovelan merkittävään lyhentämiseen, vaan talouskuripolitiikka johtaisi väistämättä uuteen kolmanteen apupakettiin ja Kreikan velkavankeuden jatkumiseen. Varoufakisin mukaan troikka ja euroryhmä olivat haluttomia myöntämään, että talouskuripolitiikan seurauksena Kreikassa oli meneillään humanitääriin kriisi, jota talouskuripolitiikan jatkaminen Memorandumin pohjalta vain pahentaisi.

Varoufakisin mukaan troikan edustajat ja euro maiden valtiovarainministerit joko yksinkertaisesti kieltäytyivät keskustelemasta Kreikan esityksistä euroryhmän kokouksissa tai sysäsivät ne syrjään epäoleellisina. Kreikka ei taas voinut tehdä erimielisyyksistä julkisia, koska se olisi kiihdyttänyt valuuttapakoa Kreikan pankeista. Lyhyesti sanottuna Varoufakisin mukaan neuvottelut kaatuivat siihen, että troikka ja euroryhmä halusivat pitää kiinni talouskuripolitiikasta, kun taas Kreikan hallitus Varoufakisin suulla puhui Euroopan ja Kreikan talouden elvyttämisestä.

Kiintoisaa onkin, että valtiovarainministeriksi tultuaan Varoufakis esitteli Euroalueen talouden elvyttämiseksi suunnitelman, joka muistuttaa osin Euroopan unionin nykyistä suunnitelmaa. Suunnitelman mukaan Euroopan investointipankki laskisi liikkeelle joukkolainoja 800 miljardin euron edestä, ja EKP ostaisi niitä tarvittaessa jälkimarkkinoilta. Aluksi media osoitti kiinnostusta suunnitelmaa kohtaan, mutta neuvottelujen alettua se unohdettiin ja median huomio kiinnittyi ainoastaan ja pelkästään siihen, miksi Kreikka kieltäytyy täyttämästä velkojiensa sille asettamia ehtoja.

Johdettiinko meitä harhaan?

Jos Varoufakis on väitteineen oikeassa, niin miten on mahdollista, että julkisuuteen välittyi neuvotteluista kokonaan toisenlainen kuva: ylimielinen Varoufakis jarruttaa neuvotteluita, ei esitä niissä positiivisia ratkaisukeskeisiä ehdotuksia, vaan ideologisoi keskustelun ja kuluttaa näin muiden valtiovarainministerioiden kallista aikaa ja vaarantaa maansa talouden. Varoufakisin mukaan tämä johtui siitä, että Kreikan hallitus hävisi neuvottelujen aikana propagandasodan troikalle. Media oli halukas uskomaan ja toistamaan tapahtumista troikan näkemystä, jonka mukaan Kreikalla ja sen pääneuvottelijalla oli päävastuu neuvotteluiden venymisestä ja lopullisesta epäonnistumisesta. Varoufakisin mukaan hänellä ei ollut omassa ministeriöissään säästötoimenpiteiden seurauksena edes kunnon tiedotusosastoa vastaamaan troikan tiedottamiseen. Kirjassaan hän kertoo kuulleen Yhdysvaltain matkallaan sikäläisiltä toimittajilta, että troikka käyttää suuria summia Kreikan hallituksen ja Varoufakisin vastaiseen viestintään. Troikan tukena olivat luonnollisesti myös Euroopan unionin epäviralliset tiedotuskanavat.

Varoufakis kertoo kirjassaan lukuisia esimerkkejä siitä, kuinka mediassa kerrottiin joko väritettyä tai paikkansa pitämätöntä tietoa neuvotteluista tai hänen persoonastaan ja tietolähteenä oli jokin nimetön sisäpiiriläinen; jopa Varoufakisin pukeutumista ja puhetapaa käytettiin häntä vastaan. Oma tutkimuksen aihe olisikin selvittää, mitä tietolähteitä toimittajat käyttivät uutisoidessaan neuvotteluista. Esimerkiksi Yleisradion uutinen euroryhmän kokouksesta Riiassa (24.5.2015) perustui pelkästään valtiovarainministerin Antti Rinteen haastatteluun. Jutun mukaan Rinne totesi ”Edistystä ei tapahdu. Siteeraan kollegaani euroryhmästä: Tämä on kuin déjà-vu. Kokoonnumme tänne sanomaan ja kuulemaan samat asiat.” Samalla Rinne kertoi olevansa huolissaan tilanteesta ja odottavansa, että ”Kreikka saa työnsä valmiiksi kesäkuun loppuun mennessä.” Tätä EU:n eräänlaista koodikieltä ei jutussa avata. Kreikan hallituksen oli siis hyväksyttävä sellaisenaan Memorandumin toi-

meenpanolista ja jatkettava sen mukaisia talouskuriuudistuksia. Rinteen kertomus neuvotteluista oli linjassa troikan valitseman tiedotuslinjan kanssa ja noudatti mediassa syntyneitä tarinoita Kreikasta asioiden hankaloittajana.

Olisi olettautunut, että Rinne olisi sosiaalidemokraattina vastustanut talouskuripolitiikkaa, mutta kuten Varoufakis kirjassaan kertoo, eurooppalainen sosiaalidemokratia oli tiukasti talouskuripolitiikan takana. Yksityisissä keskusteluissa Varoufakisin mukaan kaikki Euroalueen johtavat sosiaalidemokraatit vastustivat talouskuripolitiikkaa: komission taloudesta vastaava komissaari Pierre Moscovici, EKP johtoon kuuluva Benoît Coeuré, Ranskan valtiovarainministeri Michal Sapin, Italian valtiovarainministeri Pier Carlo Padoan ja Saksan varakansleri Sigmar Gabriel. Mutta euroryhmän kokouksissa tiukanpaikan tulen jokainen heistä kannatti troikan vaatimuksia talouskuripolitiikan jatkamisesta Kreikassa. Kunkin maan sisäpoliittinen tilanne ja Saksan pelko estivät muunlaisen politiikan.

Varoufakisin kirja avaakin mielenkiitoisen mutta samalla pysäyttävän kuvan päätöksenteosta Euroopan unionissa. Kreikan ja Euroopan kohdaloista päätettäessä Varoufakisin mukaan eniten painoivat Saksan liittokanslerin Angela Merkelin ja tämän valtiovarainministerin Wolfgang Schäublen mielipiteet. Muut maat olivat Varoufakisin mukaan Saksan ja Wolfgang Schäublen ”cheerleadereita”. Tähän ryhmään hän lukee myös Suomen valtiovarainministeri Antti Rinteen, jonka nimen hänen mainitsee kirjassaan yhden kerran, eikä mairittelevassa yhteydessä. Sama kuvio on toistumassa koronaviruksen taloudellisten seurausten hoidossa: Saksa on ottanut Ranskan kanssa aloitteen käsiinsä ja ratkaisu elpymisvälineen rahoituksesta noudattelee pääosin Saksan kantaa.

Kreikan varasuunnitelma

Neuvottelujen ja niistä tiedottamisen ohella kolmas Varoufakisin käsittelemä pääteema liittyy hänen ja Alexis Tsiprasin väliseen suhteeseen. Kirjan ensimmäisessä osassa kuvataan poliittisen liittosuhteen syntyä ja toisessa ja kolmannessa osassa sen kehitystä ja päättymistä.

Syrizan neuvottelustrategian oli laatinut Varoufakis. Sen keskeinen osa oli suunnitelma siitä, miten Kreikka menettelee, jos neuvottelut ajautuvat umpikujaan; toisin sanoen, jos neuvottelut eivät edisty ja Kreikan toisen apupaketin mukainen hätärahoitusohjelma uhataan lopettaa. Tässä tilanteessa Kreikan tuli ilmoittaa, että se leikkaa yksipuolisesti EKP:n hallussa olevat Kreikan valtiolainat, lopettaa maksut valuuttarahastolle ja ottaa pankkien sulkemisen uhatessa rinnakkaismaksuvälineen käyttöön. Suunnitelmasta kiinnipitäminen ja tarvittaessa sen aktivoiminen oli Varoufakis mukaan välttämätöntä, koska Kreikalla ei ollut muuta mahdollisuutta painostaa troikkaa sopimukseen. Varoufakis halusi Kreikan pysyvän yhteisvaluutta eurossa ja uskoi myös muiden Euro maiden pitävän tätä välttämättömänä. Koska Kreikka ei tätä vaihtoehtoa käyttänyt, emme tiedä miten lopulta olisi käynyt. Neuvottelujen aikana media spekuloi Kreikan euroalueesta eroamisella ja vallitsevaksi käsitykseksi alkoi muodostua, että euroalue kestää Kreikan eron siitä. Varoufakis mukaan Kreikalla ei ollut varaa bluffata neuvotteluissa. Lainojen leikkaaminen tai niiden uudelleen järjestely oli välttämätöntä Kreikan humanitäärisen kriisin lieventämiseksi ja äänestäjille annetun lupauksen lunastamiseksi. Lisäksi se oli välttämätöntä sekä Euroopan että Kreikan talouden elpymiselle.

Varoufakis asetti hallitukseen tulon ehdoksi sen, että Tsipras pääministerinä sitoutuu edellä kerrottuun suunnitelmaan ja toimii tarvittaessa sen mukaisesti. Kirjassaan Varoufakis kertoo vaihe vaiheelta, kuinka hänen uskonsa Tsiprasin tältä osin hiipui. Varoufakis mukaan Tsipras pani kaiken toivonsa Angela Merkeliin ja uskoi, että tämä tulisi ratkaisevalla hetkellä Kreikkaa vastaan pelastaakseen euroalueen ja sen mukana Eurooppa-projektin, kunhan Kreikka omalta osaltaan osoittaisi neuvotteluissa kykyä joustaa. Kun näin ei käynyt, improvisoi Tsipras kansanäänestykseen (5.7.2015) Memorandumien ehdoista.

Äänestyksen tuloksen selvittyä Varoufakis esitti Tsiprasille aikaisemman neuvottelutaktiikan jatkamista ja Kreikan neuvotteluaseman vahvistamiseksi välitöntä varasuunnitelman aktivointia. Varoufakis mukaan Tsipras ei ollut tähän

valmis, vaan kertoi jatkavansa neuvotteluja sopimuksesta troikan kanssa. Lisäksi hän ilmoitti uudistavansa hallitustaan: Varoufakis saisi halutesaan jatkaa ministerinä muttei valtionvarainministerinä. Varoufakis mukaan tämä johtui siitä, että Tsipras halusi miellyttää troikkaa ja parantaa tulevien neuvottelujen ilmapiiriä. Jo huhtikuussa Kreikan pääneuvottelijaksi oli nostettu Euclid Tsakalotos, mutta Varoufakis oli osallistunut euryoryhmän neuvotteluihin myös tämän jälkeen. Varoufakis oli kertomansa mukaan jo pitkään kantanut taskussaan eroilmoitustaan: Tsiprasin ilmoituksen jälkeen hän teki päätöksensä ja ojensi sen (6.7.2015) pääministerille.

Kirjan merkitys

Varoufakisin kirjan lukeminen on monella tavalla hämmentävä kokemus: ennen kaikkea siksi, että siinä annetaan Kreikan lainaneuvottelujen kulusta ja lopputuloksesta kokonaan toisenlainen kuva kuin niistä ”valtamediaa” seuraamalla tapahtumien aikana sai. Tästä syystä teos voisi olla lähtökoh- ta laajemmalle keskustelulle siitä, mikä on kansallisen demokratian rooli ja painoarvo EU:ssa ja miten moniääninen media itseasiassa on käsitellessään talouden kysymyksiä. Kirja pakottaa kysymään, onko meillä mediaa seuraamalla ylipääntänsä mahdollista saada tasapuolista ja ”oikeaa” kuvaa kiistakysymyksistä, joissa EU on instituutio- na toisena osapuolena, esimerkkeinä Brexit-neuvottelut tai juuri päättyneet neuvottelut koronan jälkeisestä jälleenrakennusrahastosta. Talousu- tisoinnin yksipuolisuuteen on viitannut esimerkiksi Timo Harjuniemi väitöskirjassaan *Journalism and Democracy after the Economic Crisis*.

Varoufakisin kirja ei ole puolueeton tarkastelu vuoden 2015 tapahtumista. Se on kiistakirjoitus, jolla kirjoittaja pyrkii vastaamaan yllä siteeraamani Helsingin Sanomien pääkirjoituksen kaltaisiin syytöksiin. Kirjan uskottavuutta lisää se, että sen on kirjoittanut tutkija, joka tarkastelee kriittisesti myös omaa toimintaansa. Lisäksi Varoufakis pyrkii kirjassaan dokumentoimaan väitteensä äänitteiden, haastattelujen, puheiden ja kirjoitustensa avulla. Lukija voi siis itse päätellä, kuka puhuu totta. Nyt olisi muiden asianosaisten

tai median edustajien vuoro vastata Varoufakiselle: toistaiseksi on ollut epäilyttävän hiljaista. Esimerkiksi vuosina 2010–2014 komission talous- ja raha-asian komissaarina toiminut Olli Rehn ei kirjassaan *Kuilun partaalta* mainitse Varoufakisin kirjaa lainakaan.

Varoufakisen kirjaa voidaan verratta Julian Assangen tai Eduard Snowdenin paljastuksiin. Kirjassa lukijalle annetaan mahdollisuus astua Varoufakis mukana heille muuten suljettuihin neuvotteluhuoneisiin. Kirjansa myötä Varoufakis on astunut lopullisesti sisäpiiriläisten noita-piiristä ulos; hänestä on tullut *whistleblower*, paljasta. Kirjan julkaisemisen jälkeen Varoufakis on jatkanut paljastuksiaan, julkaisemalla DiEM25-nettisivuilla euroryhmän keskustelujen nauhoitteet vuodelta 2015. Hiljattain kirjasta on myös valmistunut Gosta-Gavrasin ohjaama samanniminen elokuva *The Adults in the Room*. Keskustelu kevään ja kesän tapahtumista vuonna 2015 siis toivottavasti vielä jatkuu.

Teos on subjektiivisten kokemusten ja tunteiden uloskirjaus, ja sitä voidaan moittia itseksi-

tiikin puutteesta, liiasta henkilökohtaisuudesta, aikarajauksen suppeudesta ja valtarakenteiden analyysin puuttumisesta. Toisaalta sen tehtävänä on puhdistaa Varoufakisin maine taloustieteilijänä ja poliitikkona sekä kertoa lukijoille siitä, mitä heille ei neuvottelujen aikana kerrottu. Mikäli nämä ovat olleet Varoufakisin tavoitteet kirjaa kirjoittaessaan, on hän onnistunut niiden saavuttamisessa hyvin. Kirjaa voi lukea myös vasemmistolaisen talouspolitiikan peilinä: millaista raha- ja finanssipolitiikkaa vasemmiston tulee ajaa, jotta kansainvälisten sijoittajien luottamus maan velanmaksukykyyn säilyy, millaisia talouden ”rakennemuutoksia” sen tulee tehdä, jotta julkisen talouden ja ulkomaankaupan tasapainon säilyvät tai ylipäättänsä millaisia talouden ”tosiasioita” sen tulee politiikassaan aina kuunnella. Todennäköistä on, että koronakriisissäkin palataan Euroopan talouden elvyttämisen jälkeen talouden sopeuttamiseen. Ja silloin Varoufakisin kirjassaan esiin nostamat teemat palaavat keskusteluun. Keskustelu on todennäköisesti tuolloin vielä kiivaampaa kuin Kreikan ja troikan kiistan aikana. ■